

ოჯახის ჩაშლის ცნება და უარი განქორწინებაზე

I. სასამართლო წესით განქორწინება

სკ-ის 1127-ე მუხლი აწესრიგებს სახელმწიფოს ინტერესს ქორწინების გაუქმების კონტროლთან დაკავშირებით. ქართული სამართლის მიხედვით გამოირიცხულია ე. წ. კერძო განქორწინება. ამდენად, თუ საერთაშორისო დავებისას, გამოსაყენებელი სამართალი არის ქართული, უცხოეთში განქორწინება უნდა მოხდეს სასამართლოს გადამწყვეტილებით ან სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოში (სკ-ის 1123 მუხლი), მაშინაც კი, როდესაც ამ ქვეყნის სამართალი იცნობს კერძო გაყრას. სხვა ტიპის განქორწინების ცნობა დაუშვებელია.¹ ამის საპირისპიროდ, ქვეყნის შიგნით მაშინაც კი სასამართლო წესით ან სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოში უნდა მოხდეს გაყრა, როდესაც გადამწყვეტია ის მართლწესრიგი, რომელიც კერძო გაყრას იცნობს. ამ შემთხვევაში კერძო განქორწინება უნდა გაცხადდეს სასამართლოს წინაშე ან სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოში, რომელსაც გამოაქვს საბოლოო ვერდიქტი. განქორწინების საქმეებს სასამართლო განიხილავს სასარჩელო წარმოების წესით, რომელიც დადგენილია საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით (სკ-ის 1127 I მუხლი).

დავის არსებობისას (სკ-ის 1123 I ვარ. 1 მუხლი) სკ-ის 1127-ე მუხლში გაცხადებული გაყრის ერთადერთი და მთავარი საფუძველია ოჯახის შენარჩუნების შეუძლებლობა (ოჯახის ჩაშლა), რაც, ჩვეულებრივ, მხოლოდ მაშინ უნდა მიიჩნიოს სასამართლომ მოცემულად, თუ მეუღლეები უკვე გარკვეული ხანია განცალკევებით ცხოვრობენ (იხ. ამასთან დაკავშირებით ქვევით). მხარეებს არ ხელეწიფებათ შესაბამისი შეთანხმებით გაამძაფრონ (გაამარტივონ)

გაყრის წინაპირობები ან საერთოდ გამორიცხონ გაყრის შესაძლებლობა, რადგან, კანონში გაწერილი ამ წინაპირობით, კანონმდებელი ითვალისწინებს და აღკვეთს იმას, რომ ძალაში დარჩეს ქორწინება, როდესაც რეალურად ოჯახი უკვე აღარ არსებობს და თანაცხოვრების მიზანი ჩაიშალა.²

დასაშვებია შეთანხმება ცალკეულ გარემოებებზე, რომლებიც ჩაითვლება გაყრისათვის გადამწყვეტად ან პირიქით – მაგალითად, მეუღლეთა განცალკევებით ცხოვრება, სამუშაო ადგილიდან გამომდინარე, არ უნდა იყოს გაგებული, როგორც საოჯახო თანაცხოვრების ჩაშლა.³

სკ-ის 1127 III მუხლი წარმოადგენს განქორწინების სამართლის ცენტრალურ დანაწესს; რადგან ის შეიცავს იმ ერთადერთ საფუძველს, მხოლოდ რომლის არსებობის შემთხვევაშიც არის დასაშვები გაყრა. ქართული განქორწინების სამართალი მისდევს ოჯახის ჩაშლის პრინციპს და უშვებს გაყრას ყოველთვის, როდესაც ოჯახის შენარჩუნება შეუძლებელია. ამასთან, მიუხედავად კანონში შესაბამისი რეგულაციის არარსებობისა, აუცილებელია, რომ ამ ოჯახის ჩაშლაზე მიმანიშნებელ გარემოებად აღებულ იქნეს მეუღლეთა განცალკევებით ცხოვრება, საიდანაც, რა თქმა უნდა, დასაშვებია გამონაკლისები (იხ. ზევით). ეს დათქმა არაპირდაპირ უკავშირდება ასევე სკ-ის 1127 II მუხლში მონესრიგებულ შესარიგებელ ვადასაც. შესარიგებელი ვადა ზოგადად აზრს მოკლებულია, თუ მეუღლეები უკვე ისედაც განცალკევებით ან სხვა პირებთან ცხოვრობენ (თუმცა სასამართლოს, რა თქმა უნდა, მაინც შეუძლია მისი დანიშვნა).

როგორც ზემოთ აღინიშნა, განქორწინება დასაშვებია, თუ ოჯახი ჩაიშალა და მისი შენა-

¹ BGHZ 176, 365; 110, 267; BayObLG FamRZ 03, 381; KG FPR 02, 304.

² BGH NJW 90, 703; OLG Hamm FamRZ 91, 443.

³ შდრ. BGHZ 97, 304.

რჩუნება შეუძლებელია. არის თუ არა ეს სახეზე, სასამართლომ (დავის არსებობისას) უნდა დაადგინოს კონკრეტული შემთხვევის ყოველი ცალკეული მომენტის გათვალისწინებით. მტკიცების ტვირთს იმ გარემოებებთან დაკავშირებით, რომლებიც ამართლებენ განქორწინებას, ატარებს პირი, რომელმაც შესაბამისი განაცხადით მიმართა სასამართლოს. ამ შემთხვევაში მეორე მხარემ უნდა ამტკიცოს ის გარემოებები, რომლებიც, პირიქით, ოჯახის შენარჩუნების შესაძლებლობაზე მიანიშნებენ. სასამართლოსათვის ნათელი უნდა გახდეს, თუ რის გამო ითვლება ოჯახი ჩაშლილად. მხოლოდ ახსნა-განმარტება, რომ მეუღლეები გარკვეული დროის განმავლობაში ცალ-ცალკე ცხოვრობენ საკმარისი არ არის.⁴

ოჯახის ჩაშლა გულისხმობს, რომ მეუღლეთა შორის აღარ არსებობს ოჯახური ერთობა. ოჯახური ერთობა მოიცავს უფრო მეტს ვიდრე მხოლოდ თანაცხოვრებას. ამიტომაც ის შეიძლება არსებობდეს მაშინაც კი, როდესაც მეუღლეები განცალკევებით ცხოვრობენ ცალ-ცალკე ბინებში. ეს ძალაშია განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ერთ ჭერქვეშ თანაცხოვრების არარსებობა გამოწვეულია გარეშე ფაქტორებით, როგორიცაა სამუშაო ან პატიმრობა. თუ ერთ-ერთი მეუღლე ისე მძიმედ დაავადდება ფსიქიკურად, რომ კარგავს აღქმას, თუ რა არის ოჯახი, აქედან ავტომატურად არ გამომდინარეობს, რომ ოჯახური ერთიანობა მათ შორის ჩაშლილია.⁵

გარდა ხსენებულისა, აუცილებელია, რომ ოჯახური ერთიანობის აღდგენა სამომავლოდ ნაკლებსაგარაუდო იყოს. აქ საქმე ეხება პროგნოზირებას სასამართლოს მიერ, რომელიც უმაღლესი ინსტანციის მიერ მხოლოდ შეზღუდულად რევიზირებადი.⁶ სასამართლო ამოწმებს იმას, არის თუ არა სამომავლოდ საგარაუდო, რომ მეუღლეები შექმნიან ერთობას, რომელიც შეესატყვისება ოჯახის კანონისმიერ პარადიგმას, ანუ იქნება დამყარებული ურთიერთსიყვარულზე, პატივისცემაზე და ა. შ. შემოწმების მასშტაბი ობიექტურია. ამიტომაც, პრო-

გნოზი შეიძლება იყოს ასევე ნეგატიურიც, მაგალითად, მაშინ, თუ მეუღლეები ცდილობენ ოჯახური ერთიანობის შექმნას, მაგრამ ეს არ გამოსდით მუდმივი ღალატის გამო ერთი ან ორივე მხრიდან.

გარემოებები, რომლებიც ოჯახური ერთობის ჩაშლაზე მეტყველებენ და მის განახლებას შეუძლებლად წარმოაჩენენ, შემდეგია: მუდმივი ღალატი ერთი ან ორივე მეუღლის მხრიდან, ცემა ან შეურაცხყოფა ერთ-ერთი მეუღლის მიერ, მუდმივი კამათი, მეუღლის ნათესავებზე თავდასხმა, აბსოლუტური უემოციობა მეორე მეუღლის მიმართ. თუ ეს გარემოებები სახეზეა, მაშინ ნეგატიურ პროგნოზს ვერ შეცვლის გამოჩენილი მცირედი ყურადღება თუ შერიგების მცდელობა. განსაკუთრებით მაშინ, თუ ეს ყველაფერი მხოლოდ მესამე პირთა დასანახად ხდება, მაგალითად, საავადმყოფოში მონახულება ავადმყოფობის დროს.⁷

II. სკ-ის 1123 II მუხლის ანალოგიით გამოყენება

მეუღლეთა განქორწინება ხდება სასამართლო წესით, თუ მათ შორის არსებობს დავა, ხოლო სხვა შემთხვევაში – უშუალოდ მარეგისტრირებული ორგანოს მიერ (სკ-ის 1123 I მუხლი). გარდა აღნიშნულისა, სკ-ის 1123 II მუხლი შეიცავს ე. წ. „განქორწინების დაუშვებლობის დათქმას“ ანუ შემთხვევას, როდესაც ეს განქორწინება დაუშვებელია. მოცემული დანაწესი ანალოგიაუნარიანია.

ე. წ. „დაუშვებლობის დათქმის“ მეშვეობით აკრძალულია „უდროო“ დროს განქორწინება. კერძოდ, ცოლის ორსულობის დროს და ბავშვის დაბადებიდან ერთი წლის განმავლობაში ქმარს უფლება არა აქვს ცოლის თანხმობის გარეშე აღძრას საქმე განქორწინებაზე. ამ დათქმის მიზანს არ წარმოადგენს ქორწინების ხანგრძლივი დროის განმავლობაში შენარჩუნება, არამედ ხელშეშლა იმისათვის, რომ ქმარმა მიატოვოს უმწეო მდგომარეობაში მყოფი ცოლი, რომელსაც მოცემული მომენტისათვის არ შეუძლია საკუთარ თავზე (ფინანსური) პასუხი-

⁴ OLG Saarbrücken OLGR Saarbrücken 04, 516.

⁵ BGH FPR 02, 143.

⁶ BGH NJW 78, 1810.

⁷ OLG Schleswig FamRZ 77, 802

სმგელობის აღება და ბავშვის საუკეთესო ინტერესებზე ზრუნვა.

სკ-ის 1123 II მუხლი შეიცავს მხოლოდ ერთ გამონაკლისს, სხვა შემთხვევაში ზოგადად დაშვებული ცალმხრივი (მხოლოდ ერთი მეუღლის ნების საფუძველზე), განქორწინების თავისუფლებიდან. საკითხავია, დასაშვებია თუ არა ამ დანაწესის ანალოგიით გავრცელება სხვა შემთხვევებზე, მაგალითად შემთხვევაზე, როდესაც, მართალია, ბავშვის დაბადებიდან გასულია ერთ წელზე მეტი, თუმცა მცირეწლოვანი თუ არასრულწლოვანი შვილის საუკეთესო ინტერესები მოითხოვს ქორწინების გარკვეული ვადით შენარჩუნებას. გსკ-ის 1168 I პარაგრაფში სწორედ ამ შემთხვევაზე კეთდება აქცენტი. სკ-ის 1123 II მუხლის ანალოგიაუნარიანობა უნდა დაემყაროს იმ მოსაზრებას, რომ ოჯახის სიმყარე უზრუნველყოფილია კონსტიტუციით და გარდა ამისა, კანონში ცალკე და სპეციალური ადგილი აქვს მიჩენილი ბავშვის საუკეთესო ინტერესებისათვის ზრუნვას. გამომდინარე აქიდან, თუ არასრულწლოვან ან მცირეწლოვან შვილს აქვს, მაგალითად, მონყვლადი ფსიქიკა ან რაიმე სხვა მენტალური თუ ფიზიკური პრობლემა, დასაშვებია უნდა იყოს განქორწინების გადადება, როგორც დედის, ისე მამის ინიციატივის საფუძველზე, სკ-ის 1123 II მუხლის ანალოგიით. ეს შემთხვევა, პირველ რიგში, გულისხმობს ბავშვის ფსიქიკისათვის და ზოგადად ჯანმრთელობისათვის განქორწინების შედეგად „გადაულახავი წინალობის“ წარმოშობას და არა იმ სირთულებებს, რომელიც მუდამ თან ახლავს მშობლების განქორწინებას.

გადაულახავი წინალობა სახეზეა, თუ მშობლების განქორწინება მოცემულ მომენტში მნიშვნელოვნად გააუარესებს შვილის ფსიქიკურ ჯანმრთელობას ან შექმნის მისი მხრიდან სუიციდის საფრთხეს.⁸ მხოლოდ ეკონომიკური ინტერესი საკმარისი არ არის. გადაულახავი წინალობა უნდა ეხებოდეს მეუღლეთა საერთო შვილებს, რომლებიც მცირეწლოვნები ან არასრულწლოვნები არიან. საერთო შვილების ქვეშ იგულისხმება ასევე ნაშვილებიც. მენტალური

წინალობა გერისათვის საკმარისი არ არის. ამის საპირისპიროდ, თუ საფრთხე ემუქრება იმ მეუღლის შვილის ფსიქიკას, რომელიც აპირებს განქორწინებას, ეს საკმარისი მიზეზია ამ განქორწინების გადადებისათვის. განქორწინებაზე უარი უნდა იყოს ერთადერთი საშუალება ბავშვის საუკეთესო ინტერესის განხორციელებისა. თუ არსებობს ამ ინტერესის განხორციელების სხვა გზები – დასაშვებია მეუღლეთა გაყრა. ამიტომაც, გაყრა მაშინაც კი დასაშვებია, თუ ამის შედეგად ერთ-ერთ მეუღლეს მოუწევს საკუთარ სამუშაოზე უარის თქმა და მთელი დროის დათმობა უნარშეზღუდული შვილის მოვლისათვის, რადგან ეს პრობლემები გადალახვადია შესაბამისი ალიმენტის განსაზღვრის მეშვეობით.⁹

გაყრაზე უარი, სკ-ის 1123 II მუხლი ანალოგიით, დასაშვებია ასევე იმ შემთხვევაში, როდესაც ეს წარმოშობს გადაულახავ წინალობას, არა არასრულწლოვანი შვილის, არამედ მეორე მეუღლის ფიზიკური თუ ფსიქიკური ჯანმრთელობისათვის. ამ შემთხვევაში ანალოგია ეფუძნება ისევ კანონით გამყარებულ მეუღლეთა ურთიერთზრუნვის ვალდებულებას, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს დროის კონკრეტულ მომენტში გაყრის შეუძლებლობა. ამგვარი დაუშვებლობა შეიძლება განპირობებული იყოს მეორე მეუღლის მძიმე დაავადებით, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ სავარაუდოა მისი გარდაცვალება უახლოეს პერიოდში¹⁰ ან არსებობს თვითმკვლელობის საფრთხე იმ მეუღლისა, რომელიც უარს ამბობს გაყრაზე.¹¹ ქორწინების ძალაში დატოვებასთან დაკავშირებულმა არგუმენტებმა ცალსახად და ერთმნიშვნელოვნად უნდა გადანონონ მეორე მხარის ინტერესი გაყრის მიმართ. არასაკმარისია, რომ გაყრა იმ მხარისათვის, რომელიც უარზეა, დაკავშირებული იყოს ისეთ ჩვეულ, უარყოფით მომენტებთან, როგორიცაა ეკონომიკური დანაკლისები;¹² მაშინაც კი, თუ ის ამის შედეგად სიღარიბის ზღვარს მიღმა აღმოჩნდება და სოცია-

⁸ OLG Hamburg FamRZ 86, 469

⁹ OLG Bamberg FamRZ 05, 810

¹⁰ OLG Brandenburg FamRZ 10, 1803

¹¹ KG FamRZ 83, 1133.

¹² BGH NJW 81, 2516; 84, 2353; OLG Düsseldorf FamRZ 80, 780

ლური დახმარების იმედად უნდა იყოს.¹³ ასევე არასაკმარისია: ბავშვზე მზრუნველობისა და ბავშვთან ყოფნის უფლების შეზღუდვა¹⁴ ან ყოფილი მეუღლის უცხოეთში გადასვლასთან დაკავშირებული უსიამოვნებები,¹⁵ ან საზოგადოების თვალში ცუდად წარმოჩენა¹⁶ ან ზოგადად, თანაცხოვრების ჩაშლიდან გამომდინარე სირთულეები; აუცილებელია, რომ სირთულე უშუალოდ განქორწინებიდან გამომდინარეობდეს.¹⁷ საჭიროა, რომ ხსენებული გაუსაძლისი ნინალობა ქარწყლდებოდეს განქორწინების მომენტის გადანევით. ამ დროსაც იგივეა ძალაში, რაც ბავშვების შემთხვევაში (იხ. ზემოთ). აუცილებელია, რომ მეორე მხარე უარს აცხადებდეს გაყრაზე იმ მიზეზით, რომ ჯერ კიდევ ჰქონდეს

იმედი და მიზნად ისახავდეს ოჯახური თანაცხოვრებისა და ზოგადად ქორწინების შენარჩუნებას. სხვა შემთხვევაში, სკ-ის 1123 II მუხლის გამოყენება გამორიცხულია.¹⁸ გარდა ამისა, გაყრაზე უარის დროს სასამართლო ვალდებულია გაითვალისწინოს ასევე მეორე მხარის მოთხოვნილებები და საჭიროებები და აწონდაწონოს ამ საჭიროებებსა და ხსენებულ გადაულახავ სირთულეს შორის (სსკ-ის 354 I მუხლი). მაგალითად, გაყრა ნებისმიერ შემთხვევაში დასაშვებია, თუ მეორე (გაყრის მსურველი) მეუღლეს ზუსტად ისევეა მიდრეკილი სუიციდისაკენ (ქორწინების ძალაში დატოვების შემთხვევაში), როგორც მეუღლე, რომელიც გაყრაზე უარს ამბობს.

ასოც. პროფ. დოქ. გიორგი რუსიაშვილი

¹³ OLG Bamberg FamRZ 05, 810

¹⁴ OLG Frankfurt NJW-RR 02, 577.

¹⁵ OLG Köln FamRZ 95, 997; OLG Nürnberg FamRZ 96, 35

¹⁶ OLG Hamm FamRZ 77, 802

¹⁷ OLG Brandenburg FamRZ 09, 1223

¹⁸ BGH FamRZ 85, 905